

Rovstekeln *Nysson mimulus* återfunnen i Sverige

SVEN HELLQVIST

Nysson i Sverige

Släktet *Nysson* är speciellt genom att vara det enda rovstekelsläktet i Sverige som lever som kleptoparasiter. I stället för att själv fånga byten till föda för sina larver tränger *Nysson*-honan in och lägger ägg i andra rovsteklars bon. Hon avlägsnar värdjurets ägg och *Nysson*-larverna förtär den föda som värdjuret försett sin avkomma med. Kleptoparasitism förekommer även inom flera andra gaddstekelgrupper, särskilt bland solitära bin. Värdjur för de svenska *Nysson*-arterna finns inom släktena *Argogorytes*, *Gorytes* och *Harpactus* vars arter fångar stritar till föda för sina larver.

Det finns i Sverige nio *Nysson*-arter, som utifrån storlek och värdjur grovt kan delas in i tre grupper: stora *Argogorytes*-parasiter, medelstora *Gorytes*-parasiter samt små *Harpactus*-parasiter. Relativt vanliga och vitt utbredda i norra Sverige är en representant för vardera gruppen, *N. spinosus*, *niger* respektive *distinguendus*. Flera av de andra *Nysson*-arterna är sällsynta och fyra av dem återfinns på den svenska rödlistan. En är *N. tridens* som nyligen återupptäcktes i Skåne, 50 år efter det enda tidigare fyndet (Sörensson 2001). En parallell till det fyndet är det aktuella återupptäckandet av *N. mimulus*, som endast varit känd genom ett par äldre fynd från södra Norrland.

Nysson mimulus

N. mimulus beskrevs på material från Finland (Valkeila, 1964) och i samband med beskrivningen redovisades även

förekomster i andra länder. Från Sverige hade Valkeila sett material från dels Medelpad (leg. G. Adlerz, utan lokal eller tidsangivelse; sannolikt från tidigt 1900-tal), dels Gästrikland (Hille, 1951; leg. K. Fahlander). Såvitt jag känner till är dessa uppgifter de enda som finns om artens förekomst i Sverige. I den svenska rödlistan har arten klassificerats i kategorin DD (kunskapsbrist).

Sommaren 2003 gjorde jag i Hälsingland vad som förefaller vara det första fyndet i Sverige på drygt 50 år av *N. mimulus*: Två hanar damp ner i en gulskål som placerats i en betad äng i Svedjebo, Bjuråker sn. (RN 68665, 15375) under tiden 3-5 juli.

Ängen i Svedjebo

Den aktuella ängen ligger mellan väg 305 och ån Svågan. Den övre delen, närmast vägen, sluttade ganska brant mot väster och dominerades av kortvuxen örtvegetation med bl a stora mattor av revfibbla, *Pilosella lactucella*. Mineraljorden där innehöll en

Nysson spinosus

relativt stor andel finmaterial. Sluttningen visade spår av tidigare täktverksamhet. Det var här *mimulus* påträffades. Närmare ån var marken relativt plan och dominerades av mer högvuxen gräsvegetation med fläckar av bar sand. Hela området mellan vägen och ån har betats, dock inte vid besöket 2003.

Även de tre ”vanliga” *Nysson*-arterna, *spinus*, *niger* och *distinguendus* förekom på ängen i Svedjebo, med 1, 2 respektive 13 exemplar i fällmaterialet. *N. mimulus* tillhör, tillsammans med *distinguendus*, de små arterna med värdar inom släktet *Harpactus*. Inom det släktet finns två arter i Sverige: *H. lunatus* och *H. tumidus*. Båda arterna är vitt utbredda i landet, men åtminstone i norr är *lunatus* den vanligare arten. Lomholdt (1975-76) förmodade att *H. tumidus* var huvudvärd för *mimulus*. På Åland, där *mimulus* uppges vara vanlig, saknas *H. lunatus*. Flera *Nysson*-arter uppges dock utnyttja flera värdarter och det är möjligt att även *H. lunatus* kan vara värd för *N. mimulus*.

Fler parasiter än värdar

På ängen i Svedjebo fanns både *H. lunatus* och *tumidus*, med en individ av vardera arten i fällmaterialet. Proportionen mellan värdar och parasiter är intressant att notera: totalt alltså två individer värdar (*Harpactus* spp.) och 15 individer av deras parasiter (*N. mimulus* och *distinguendus*). Inga exemplar av värdarna för *N. niger* och *spinus* påträffades. Även på andra lokaler där gul- eller vitskålar använts för insamling brukar *Nysson* vara talrikare än sina värdar i fällmaterialet. Adlerz (1916) noterade också att *Nysson* sågs oftare än sina värdar: ”Det var tydligt att *Nysson* förekom i större

individantal, kanske 3-4 för varje *tumidus*-bo”. (Detta påpekande gjordes i samband med en redogörelse för observationer i Medelpad av ”*N. maculatus*” som parasit på *H. tumidus*. I Adlerz-material från Medelpad, etiketterat ”*N. maculatus*”, fann Valkeila (1964) exemplar av både *N. distinguendus* och *N. mimulus*). Även om dessa iakttagelser troligen inte ger en korrekt bild av de verkliga proportionerna mellan värd och parasit, är troligt att parasitering av *Nysson* utgör en betydelsefull mortalitetsfaktor värdarterna.

Bjuråker hot-spot

Bjuråkerstrakten tycks för övrigt vara något av en ”hot-spot” för *Nysson*. Vid skjutbanan vid Hemvärnsgården i Friggessund, ett par km söder om Svedjebo finns också fyra *Nysson*-arter: de tre vanliga samt *N. trimaculatus*, en medelstor art som här förekommer nära sin nordgräns. På både lokalen i Svedjebo och vid Hemvärnsgården varierar vidare hanar av *N. distinguendus* påtagligt i färgen på den första bakkroppstergiten. Normalt har denna svart grundfärg men hos vissa individer i Bjuråker är den i stället till övervägande del röd, som hos honorna. Den svarta färgen hos hanarnas bakkropp är normalt en pålitlig karaktär (Schmid-Egger 1996) för att skilja *distinguendus* från den mycket närstående arten *N. dimidiatus* som tycks ersätta *distinguendus* i södra Sverige.

Vita fläckar

Fler ängsmarker i södra Norrland bör undersökas för utröna hur vanlig eller hur sällsynt *N. mimulus* egentligen är. Endast mycket sporadiska insamlingar av rovsteklar har gjorts i Medelpad och Gästrik-

land under senare tid och stora delar av Hälsingland är vita fläckar. Rödlistans klassificering ”kunskapsbrist” för *N. mimulus* är i hög grad motiverad.

Citerad litteratur

Lomholdt, O. 1975-76. *The Sphecidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark*. Fauna Entomologica Scandinavica vol. 4:1-2. 452 pp. Scandinavian Science Press Ltd., Klampenborg.

Schmid-Egger, C. 1996. Ergänzungen zur Taxonomie und Verbreitung mitteleuropäischer Arten der Gattung Nysson (Hymenoptera, Sphecidae). *Bembix* 7: 25-36.

Sörensson, M. 2001. Förbisedd eller återinvandrad? – Nya fynd av rovstekeln Nysson tridens Gerst. i Sverige (Hymenoptera: Sphecidae). *Ent. Tidskr.* 122: 98.

Valkeila, E. 1964. Nysson mimulus n.sp. (Hym., Sphecoidea) in Nord- und Mitteleuropa. *Annls ent. Fenn.* 30: 197-208.

Författarens adress:

Sven.Hellqvist@njv.slu.se
Älvtået 2, 903 60 Umeå

